

Refugee Law Project

School of Law, Makerere University
A Centre for Justice and Forced Migrants

ስደተኛታትን ተቀባልቲ ሃገራትን ምስ ስደተኛታት

ተሓባቢሮም ንኣካባቢና ኣብ ምዕቃብ ክሰርሑ ኣለዎም

መዓልቲ ስደተኛታት 2019

20 ሰነ ብ UN General assembly መዓልቲ ስደተኛታት ኢሉ ኣብ 2000 ዓመተ ምህረት ካብ ዝውሰን ዕለት ጀሚሩ ቁጽሪ ስደተኛታትን ካልኣት ብዘይ ፍቓዶም ዝተሰዱ ሰብት ካብ መጠን ንላዕሊ እዩ ንሂሩ። ቅድሚ 105 ዓመታት ጳጳስ ፕያስ ኤክስ ኣብ 1914 ዓለምለኸዊ መዓልቲ ስደተኛታት ኢሉ ካብ ዝውስንን፣ 68 ዓመታት ድሕሪ ምስ ናይ ስደተኛታት ዝተሓሓዘ ናይ 1951 ዋዕላ (convention) ካብ ዝዳሎን, ዩጋንዳ ኣብዚ እዋን እዚ 1,257,729 ስደተኛታትን, ዑቅባ ሓተትን ተቀቢላ ትርከብ (እዚ ሓበሬታ ኣብ 30 ምያዝያ ዝተኣከበ ሓበሬታ እዩ)። ኣብዚ ሓበሬታ ተመርኪስካ ዩጋንዳ ካብ ኣፍሪቃ ዘለዓለ ቁጽሪ ስደተኛታት ኣዕቕባ ትርከብ, እዚ ቁጽሪ እዚ ማዕረ ቁጽሪ ህዝቢ ናይ ማውሪቲዮስ እዩ። ናይዚ ዓመት እዚ ኣርእስቲ ናይ መዓልቲ ስደተኛታት, “ምስ ስደተኛታት ንሰጉም፣ መታን ንከባቢና ክንከላኸል” (“take a step with refugees- protect the Environment” እዩ። ኣብ ቢዲቢዲ (ዝዓበዩት መዓስከር ናይ ዩጋንዳ) ኣብ ውሽጢ መባእታ ቤት ትምርቲ ኣለባ መጻወቲ ኹዕሶ ናይታ ቤት ትምርቲ ከኣ ይብዓል ኣሎ።

1. ብዝሒ ስደተኛታት ንኸባቢና ግድን እዩ ዝጸልዎ, ብተወሳኺ ዓለምና ድሕሪ ብዙሕ እዋን ብዝሒ ስደተኛታ ብኸመይ ንኸባቢና ከም ዝጸልዎን, ከባቢና ኣብ ምክልኻል ኣዚና ወዲቕና ከም ዘለናን ተዓዚብና ኣለና።
2. መዓልቲ ከባቢና ቅድሚ ሓዲር እዋን ንብከላ ኣዩር ንከላኸል ብዝብል ኣርእስቲ ኣብዓልናዮ ኔርና። እዚ ብምኽንያት Sustainable Development Goals (SDGs) ብተደጋጋሚ ባኣታዊ መንገዲ ይጽሎ ከምኡ ውን ብተደጋጋሚ ኣብ ሓዲጋ ይኣቱ ስለ ዘሎ ብዓለምለኸዊ ተለልዩ ኣሎ።
3. 60% ካብቶም ስደተኛታት ህጻናት ብሙኸኖም ተረዲእና ኣለና። ህጻናት ከኣ ብቀሊሉ ኣገዳስነት ምክልኻል ከባቢኻ ንክተረድኡም ብርቱዕ። ነዚ ኣብ ግምት ተኣትዩ ኣሎ።
4. ምስ ናይ ትማሊ ዓለምለኸዊ መዓልቲ “ብስጋዊ ርክብ ዓመጽ ኣብ ግዜ ጃጮት ምጥፋእ” ኣተሓሕዝና፣ ኣገዳስነት ናይ ሰብ ብህይወት ክቕጽል ዘለዎ ድሌት ዘማእከለ ኣተሓሕዞ ክህሉ ከም ዘለዎ ተለልዩ።

Refugee Law Project

School of Law, Makerere University
A Centre for Justice and Forced Migrants

ስደተኛታት ክፋል ናይቶም ዓመታዊ ብሰንኪ ሃሳዪ ብከላታት ዝሞቱ 3.8 ሚልዮን ሰባት እዮም። ስደተኛታትን፣ ካልኣት ብድኽነት ዝተጠቓዑ እሞ ካብ መንግስቲ ሓገዝ ዝናበሩ ኣካላት፣ እቲ ዝወሃቦም ነዳዲ ጽፍፍን ካብ ብከላ ናጻ ዝኾነ እንተዝኾውን፣ ብዙሓት ካብቶም ዝሞቱ ዘለዉ ህዝቢ ክድሕኑ ምክኣሉ። ብምክንያት ዘይምህላው ወይ ውን ክብረት ዋጋ ናይ ውሑስ ምንጪ ኤለክትሪቲን፣ ሓይሊ ነዳድን፣ ልዕሊ 90% ተቀበልቲ ስደተኛታት ሃገራት፣ ስደተኛታት ክምኡ ውን ዋሕስ ዝሓቱ ኣካላት ባዩማስ (biomass) – ካብ ፍሓም ወይ ውን ካብ ዕንጨይቲ ዝመጽእ ሓይሊ እዮም ዝጥቀሙ።

ካልእ ምስ ዓቅመ ቁጠባኡም ዝኾይድ መግቢ ከዳልዉሉ ወይ ውን ከውዕይሉ ዝኾእሉ ኣማራጺ እንታይ ኣሎ? መጽናዕታት ከም ዘርእይዎ 43% ምንጪ ናይቲ ዝጥቀሙሉ ፈሓም ካብ ብውልቂ ዝውነን ጫካታት እዩ። እቶም 41% ካብቶም ፍሓም ኣዳለውቲ ከም መዓልታዊ ስርሖም እዮም ሒዞም ዘለዉ። ክሳብ ክንድኡ ዝኣክል ዓቀን ፈሓም ክቕጽል ዝከውን ስራሕ ኣይኮነን። ንፈሓም ብ ጋዝ ወላ ክቕየር/ክትካእ ዝኾእል ኣይመስልን። ስለምንታይ'ሲ ወላኻ LPG ዋጋ ናይ ጋዝ እንተኣግደልዎ፣ ኣድላይነት ናይ ፈሓም ኣይተቀየረን። ነቶም ፈሓም ወይ ዕንጨይቲ ዝጥቀሙ ውልቀ ሰባት ቅድሚ ምውንጃልና ክንርድኦ ዘለና ነገር ኣሎ። 49% ትካላት ናይ ዩጋንዳ ወላ ውን ቤት-ትምርትታትን ቤት ማእሰርትታትን ፈሓም ወይ ዕንጨይቲ እዮም ዝጥቀሙ። (ከነረጋግጽ ሃገራዊ ዳህሳስ ናይ ፈሓም ኣብ ዩጋንዳ 2015 ንመልከት)።

ከምተን ተቐብልቶም ሃገራት፣ ስደተኛታት ውን ናቶም ኣብነት ተመልኪቶም፣ ባህላዊ መሰሪሒታት እንዳ ተጠቀሙ፣ ኣብ ጽዑቅ ናይ ፍሓም ምድላው እዮም ዝርከቡ። እዚ ኩነታት እዚ ንጥዕና ደቂ ሰባት ኣዝዩ ሓደገኛ ጥራይ ዘይኮነስ፣ ንናይ ዩጋንዳ ጫካታትን ኣግራብን ኣዝዩ ሃሳዪ እዩ። ኣብዚ እዋን እዚ ነዚ ሓደገኛ ኩነታት ንፍታሕ ዝግበሩ ዘለዉ ፈተነታት፣ ነቲ ፈሓም ብተክነለግካዊ መንገዲ ምድላው ጥራይ እዩ። ናይ ጸዓትን ምዕባለ ሚነራላትን ሚኒስተር (MEMD) ከም ፍታሕ ዘምጽኦ ሓሳብ " ዝተማሓየሽን ንኸተንቀሳቅሶ ቅሊል ዝኾነ" ብሓዲን ዝተሰርሐ ኪልንስ እዩ ኔሩ። እዚ ፍታሕ እዚ ግን ብዓቅሚ ገንዘብ መጠን ልዕሊ ዓቕሚ ናይተን ኣጋሽ ተቀበልቲ ሃገራትን ከምኡ ውን ስደተኛታት እዩ ኔሩ (ሃገራዊ ዳህሳስ ናይ ፍሓም ኣብ ዩጋንዳ 2015)።

ከም ናይ ደቂ ሰባት መሰላል ትጣባቕን፣ ካብ ትውለድ ኣትሒዞ ምስ ኣሸሓት ብዘይ ድልዮቶም ዝተሰደዱ ህዝቢ፣ ስደተኛታት፣ ኣብ ውሽጢ ሃገሮም ከለዉ ዝተሰደዱ (IDPs), ዝተጠረዙ ሰባት ከምኡ ውን ምስ ዕቅባ ዝሓቱ ህዝቢ ብቀጥታ ትሰርሕ ኣርጋኒዛቲኦን ከም ሙኪና መጠን : ከምኡ ውን ራኢ ናይ ሕጋዊ ህላውኡም ብዘየገድስ ኩሎም ደቂ ሰባት ዝግበኦም ክብሪ ዘለዎ ኣርጋናይዜሽን፣ ንትብዓት

Refugee Law Project

School of Law, Makerere University
A Centre for Justice and Forced Migrants

ናይዞም ሰባት ኣዝያ እያ ትሕብን። ስለዚ እዛ መዓልቲ እዚኣ ነቶም ብትብዓት ናብ ውሑስ ቦታ ንክበጽሑ ሓደገኛ ጉዕዞ ዝተጀዕዙ፣ ከምኡ ውን ሂወቶም ቅቢጾም እንዳጸለዩ ዓለምለኸዊ ዶባት መታን ካብ ክትዘረቡሉ ዘሰቅቕካ በደላትን፣ ሰብኣዊ መሰላቶም ስለዝተጋህሰ፣ ከምኡ ውን ካብ ባህሪያዊ ሓደጋታት ዝሃድሙ (ንኣብነት ብምክንያት ናይ ቡዱዳ ማድስላይድ) ዑቕባ ክረክቡን ተባዓት ሰባይ ንዝክረላን ነክብረላን ዕለት እያ።

እዛ ዕለት እዚኣ ቀንዲ ዕላማኣ መታን እቶም ብዝከኣሎም፣ በታ ዘላቶም ንእሽተይ ዓቅሚ ኣወፍዮም ንስደተኛታት ክሕግዙ ዝፍትኑ መዘከሪት መዓልቲ እያ። ብፍላይ ከኣ ነተን ኣብ ዩጋንዳ ስደተኛታት ዝቅበላ ኣውራጃታትን ሕብረተሰባትን ብልቢ ከነምስግኖውም ንደሊ። ብዘይ ሓገዝ ናይዞም ሕብረተሰባት እዚኣም ስደተኛታትን ዑቕባ ሓተትን ብቀሊሉ ውሑስ መነባብሮ ክረክቡ ኣይምኻኣሉን። ናይ ሃገራዊን ኣውራጃውን ናይ ምምዕባል ወጠንቲን (STA)ን ኣብ ስደተኛታት ምምሕዳርን ናብቲ ዝጥዕሞም መዓስከር ንክምደቡ ዝገበርዎ ሓገዝ መጠን ዮብሉን። ስለዚ እቶም ሓቀኛታት ጀጋኑን ክምስገኑ ዝግብኦም ኣብዛ ዕለት እዚኣ እቶም ብዘይ ዝኾነ ምጥርጣርን ምልማንን ንስደተኛታት ዝቅበሉን ብባህሊ መሬቶም ኡኺ እንተኾነ መሬቶም ዝህቡ ዘለዉ ኣውራጃታት እዮም። ንሱ ጥራይ ዘይኮነ ብመንግስቲ ንዝመጹ ናይ ምዕባሌታት ፕሮጀክታት ብምሉእ ልቢ ተቐቢሎምን ተታሓቢሮምን። በዚ ምክንያት እዚ ከኣ እዩ ዩጋንዳ ብቀሊሉ ስደተኛታት ክትቅበል ዝክእላት።

ኩነታት ኣዩር ንምቅያር ሓገዝ ናይ ኩሉ ሕብረተሰብ ከምዘድልዩካ ንጹር ነገር እዩ። ዝኾነ ኣይመልከተንን እዩ ክብል ዝክእል ኣካል ዩላን። ስለዚ ንስደተኛታትን ነተን ዝቅበሉም ሃገራት ኣብዚ ጉዳይ እዚ ከም ዝተሓባበሩ ምግባር እዝዩ ኣገዳሲ ዕላማ እዩ። እዚ ግን ምስ ኣገዳሲ ምቅይያራት ናይ ከባቢ ኣፍልጦ (BCC) ን ምስ ሓባራዊ ሰንሲታይዜሽንን ከምኡ ውን ምቅይያራት ናይ ፕሊሲታትን ስርዓተ ሕግን ኢድ ብኢድ ክኸይድ ክክእል ኣለዎ።

ዓለምለኸዊ መዓልቲ ስደተኛታት 2019 እንዳ ኣብዓልና ኮለና፣ ከምኡ ውን ክፋል ናይቶም ኣገደስቲ ሰልሰስተ ተዋሳኔቲ ናይቲ ንድፊ ኣብ ኣድጂማኒ፣ ኪርያንዶንጎ ከምኡ ውን ኣብ ላሞ ብሙኻንና መጠን፣ ንመንግስታት ን ናይ UN ኦርጋናይሽናትን ን ሲቪል ሰሳይቲ ኦርጋናይሽንን (CSOs)፣ ንውልቃውያን ሰክተራት፣ ንኣኮዴምያታት፣ ንፖለቲካዊ ተልእኾታትን ንላገስታት ሕብረተሰባትን ከምኡ ውን ብሓፈስኻ ንኩሉ ህዝቢ ንሓቶ እዘን ሕቶታት/ሓገዛት እዚኣን ንሓትት።

Refugee Law Project

School of Law, Makerere University
A Centre for Justice and Forced Migrants

- » አከባቢና ከነውሕስን ክንከላኸልን ናይኩላትና ግዴታ ምዃኑ፡ ንኹሎም ህዝብታትን ነተን ኣጋይሽ ተቀበልቲ ሃገራትን፡ ነቶም ኣብዘን ሃገራት እዚኣን ዝቕመጡ ስደተኛታትን ዝምለት ግዴታ ከም ሙኻኑ ኩላትና ክርድኣና ኣለዎ።
- » ንኢንቫይሮሜንታሊስትታት ኣቅራብና ንተሓባቢሮም መታን ምስ ናይ ሓለፍቲ ስደተኛታት ሕብረተሰባት ተተሓባቢሮም መታን ኣብ ባህሎምን መዓልታዊ ምንቅስቃሶምን ብዛዕባ ምቅያር ኩነታት ኣዩር ክሓስቡ ንጽዓር። ስደተናት ዝስደድሉ ዓመታት ከብ 18 ናብ 21 ተቀይሩ ስለ ዘሎ፣ ብዛዕባ ኩነታት ኣዩር ዝግደሱ ሰባት ንስደተኛታት ኣብ መደባቶም ከእትውዎም ከም ዘለዎም ክርድኣም ኣለዎ።
- » ቅድሚ ካብ ጫካ ዝተበገሰ ሓይሊ (ፍሓም) ምጥቃምና ኣቀዲምና ተጠንቂቅና ንሕሰበሉ፣ ካልእ ኣማራጺ ኣሎ ድዩ ኢልና ንሕሰብ። ንኸባቢና ክንከናከን ከም ዘለና ከኣ ኣይንረስዕ። እዚ ክግበር ዘድልዩና ነገራት፣ እንታይ ዩድሊ ኢልና ኣቕዲምና ኣሰስመንት ንግበር ብተወሰኪ ናይ ስደተኛታትን ናይተን ዝቅበለኣን ሃገራትን እንታይ ዓይነት ዓቅሚ ኣለውን ንገምግም።
- » ካብ ሕብረተሰብ ዝተበገሰ ስትራክቸር ንፍጠር፣ ንኣብነት ናይ ከባቢታት ኮሚተታት (LC structures) ናይ ስደተኛታት ማሕበራዊ ውሕስነታት፣ ባህላውን ሃይማኖታዊ መራሕቲ፣ ከምኡ ውን ካልኣት ኣብ ምቅይያራት ክሊማ ኣዩርን ሰላም ዘለዎ ሓባራዊ መነባብሮ ፕሮግራማት ንስደተኛታትን እተን ዝቅብለኣም ሃገራትን ቅሩብ ይኹን።
- » ንስደተኛታትን ነተን ዝቕበለኣም ሃገራትን ኣግራብ መታን ክተኸሉ ዘድልዮም ነገራት ንቀርቡሎም። ንኣብነት ፈርሲ፣ መሬት...
- » ነዚ ሓዲሽ ወለዶ መታን ብዛዕባ ብዘይ ድሌቶም ዝተሰዱ ኣካላትን ምቅያር ክሊማ እዩርን መታን ክፈልጡ ነተባብዓዮምን ናሓግዎምን። ብመጽናዕቲ መንገዲ ወይ ውን ክትዓት ብምፍጣር ከም ዝፈልቱን ዝተሓባበሩን ንግበር።
- » ሕብረተሰባዊ ኣፍልጡን ተገዳስነትን ብዛዕባ ብዘይ ድልዮቶም ዝተሰዱ ኣካላትን ኩነታት ኣዩርን ከነልዕሎ ኣለና። ቅድሚ ሕጂ ብዛዕባ እዚ ጉዳይ ብዙሕ ዝተገብረ ነገራት እኚ እንተሃለዉ፣ ብሕጂ ብዙሕ ስራሕ ኢዩ ዝጽበዩና ዘሎ። ተወሳኺ ኣፍልጡ ብዛዕባ ፖሊቲካ፣ ንስደተኛታት ዝቅበለኣም ሃገራትን ብዝርድኣም ቛንቛ ምርካብ ኣገዳሲ እዩ። በዚ መንገዲ ክሕግዩና ዝኸእል ሓበሬታት ከነፍልጡምን ክንእክበም ይቀለልና።